

VNÚTORNÁ SMERNICA č. 1/2025 inkluzívne vzdelávanie	
Vypracoval	Katarína Bezáková
Prerokované v pedagogickej rade	30.11.2024
Smernica nadobúda platnosť	01.01.2025
Smernica nadobúda účinnosť	01.01.2025

Oblasť platnosti:

Smernica je záväzná pre všetkých pedagogických zamestnancov MŠ Tribečská 2633/12, Topoľčany

Pridelenie vnútornej smernice:

Smernica bola pridelená zástupcovi riaditeľa školy, vedúcemu učiteľovi praxe a vedúcim metodického združenia.

Riaditeľ MŠ Tribečská 2633/12, Topoľčany vydáva túto smernicu:

O inkluzívnej škole hovoríme vtedy, ak je etnicky, jazykovo, kultúrne homogénna, a do akej miery učitelia vo výchovno-vzdelávacom procese uplatňujú princípy individuálneho prístupu, vzhľadom k rozvojovým potrebám konkrétnych žiakov. Inkluzívne vzdelávať znamená, vytvoriť v škole pre všetkých žiakov bez rozdielu také podmienky na vzdelávanie, ktoré im pomôžu prekonať bariéry v učení a podporia rozvoj ich individuálneho potenciálu. Inkluzívny prístup je definovaný ako „bezpodmienečné akceptovanie špeciálnych potrieb všetkých detí“. Heterogénnosť je vnímaná ako normalita.

Tab. 1 Vzťah medzi integráciou a inklúziou vo vzdelávaní

Integrácia	Inklúzia
zameranie na potreby žiaka so zdravotným znevýhodnením	zameranie na potreby každého žiaka
expertíza vykonaná špecialistom	expertíza učiteľa s podporou odborných zamestnancov (psychológ, špeciálny pedagóg, liečebný pedagóg)
špeciálna intervencia	personalizácia vzdelávania
benefit pre integrovaného žiaka	benefit pre každého žiaka
čiastková zmena prostredia triedy a školy	celková zmena prostredia, klímy triedy a školy
zameranie na vzdelávaného žiaka so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami ²	zameranie na vzdelávaných žiakov začlenených v triede a školy
špeciálny program pre žiaka so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami	vzdelávací program založený na činnostnom vyučovaní s využitím aktivizujúcich vyučovacích metód
hodnotenie žiaka expertom	hodnotenie učiteľom, zameranie na vzdelávacie faktory

Osobitne sa pri vytváraní inkluzívneho školského prostredia berie ohľad na nasledujúce cieľové skupiny:

žiaci zo sociálne znevýhodneného (znevýhodňujúceho) prostredia,

žiaci so zdravotným postihnutím,

cudzinci a migranti.

Výhody inkluzívneho vzdelávania:

- tolerancia
- empatia
- porozumenie
- akceptácia žiakov a rast ich školskej úspešnosti

Inkluzívne vzdelávanie umožňuje zároveň využívanie vyučovacích metód, ktoré zabezpečujú objavné, skúsenostné učenie (sa) a rozvoj zodpovednosti a sebakontroly žiakov. Heterogénne zloženie školy poskytuje žiakom skutočný obraz o rozmanitosti, ktorá je bežnou súčasťou každej spoločnosti. Vzdelávanie v takomto prostredí poskytuje deťom sociálne zručnosti nielen pre život v škole, ale aj v širších sociálnych väzbách mimo nej.

Tab. 2 **Základné znaky inkluzívnej triedy a školy**

Inklúzia na úrovni triedy	Inklúzia na úrovni školy
Kooperatívne vyučovanie Spolupráca medzi učiteľom, asistentom učiteľa a ďalšími pedagogickými a odbornými zamestnancami školy	Vedenie Priятие myšlienky diverzity (inklúzie) Jasná a spoločná vízia vedenia/manažmentu školy Inovatívne riešenia pri hľadaní a vytváraní alternatívnej štruktúry a financovaní školy Flexibilná organizácia vyučovania, ktorá umožňuje a podporuje inklúziu
Kooperatívne vyučovanie v heterogénnych triedach, diferencovaný prístup podľa vzdelávacích potrieb žiakov Práca v tímoch na vyučovaní Tútorstvo medzi rovesníkmi Vytváranie dvojíc, prípadne skupín žiakov, ktorí sa spolu učia Pomoc starších žiakov	Učiteľia a ďalší pedagogickí pracovníci Spolupráca medzi učiteľmi a odbornými zamestnancami školy Preferovanie aktivizujúcich metód vyučovania Zvyšovanie odbornosti pedagogického zboru Využívanie profesionálnej reflexie Pozitívne postoje učiteľov k všetkým žiakom
Kooperatívne riešenie problémov Spoločne formulované pravidlá triedy Jasne stanovené požiadavky na žiaduce správanie Zrozumiteľné kritériá hodnotenia	Pružný systém podporných opatrení Dostupné poradenské a podporné služby: • Asistenti učiteľa • Sociálni pracovníci a sociálne služby • Mediátori medzi školou a rodinami • Školský psychológ a ďalší odborníci
Efektívne vyučovanie Dôraz na činnostné vyučovanie Využívanie aktivizujúcich vyučovacích metód Pravidelné hodnotenie a sebahodnotenie žiakov, vzájomné hodnotenie žiakov založené na reflexii a sebareflexii Konštruktívna a vecná spätná väzba	Kontinuálna práca na zlepšovaní kvality školy Systém zapojenia celej školy a rodičov založený na spolupráci Spolupráca s ďalšími členmi komunity, komunitnými centrami Otvorená škola Zapájanie hlavných aktérov do rozvoja školy

Vysoké očakávania od všetkých žiakov Oceňovanie aj malého úspechu a každého zlepšenia (porovnávanie žiaka so sebou samým, nie rebríčky)	
---	--

Zavádzanie modelu inkluzívneho vzdelávania si vyžaduje minimálne tieto zmeny v hodnotení:

Nevyhnutné je uvoľniť vonkajší tlak na školské výkony žiakov, kvalita práce učiteľa ako i kvalita školy musí byť posudzovaná komplexnejšie. Úspešnosť vzdelávacieho procesu má byť daná predovšetkým individuálnym pokrokom každého žiaka.

Z toho vyplýva, že učiteľ má mať väčšiu autonómiu v procesoch hodnotenia žiakov. Musí mať možnosť využívať všetky formy hodnotenia, nielen sumatívne (klasifikáciu známami), ale aj formatívne, kritériálne a autentické hodnotenie. Školské známky nemôžu mať v inkluzívnej škole primárne postavenie.

To implikuje potrebu posilniť kompetencie a zodpovednosť učiteľov a školy za individuálny pokrok žiakov. To zase predpokladá oslabenie významu externej evalvácie, ktorá sleduje predovšetkým objektívne údaje z testovaní a presmerovať pozornosť na kvalitatívne ukazovatele úspešnosti (napr. úspešnosť metód a postupov pomoci žiakom so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami). Dôraz by mal byť položený na internú evalváciu (autoevalváciu), ktorá je postavená na vlastnom koncepte kvality a na prioritách, ktoré daná škola sleduje.

Profil učiteľa podporujúceho inklúziu

Komunikačné zručnosti

Učiteľ sa vyjadruje zrozumiteľne a explicitne (jasne, jednoznačne), pričom využíva verbálne, ale i neverbálne spôsoby komunikácie.

Dôraz kladie na správne formulovanie otázok (prevaha otvorených otázok), počúva odpovede s porozumením, pričom zamedzuje rutinným odpoveďami (napr. takým, o ktorých si odpovedajúci žiak myslí, že ich učiteľ chce počuť). Dáva permanentnú, podnetnú a vždy konštruktívnu (cieľenú) spätnú väzbu žiakom.

Odporúčané zásady prístupu učiteľa pri komunikácii s rodičmi žiakov (najmä zo sociálne znevýhodňujúceho prostredia):

Vynechávam osobné sympatie a antipatie.

Nevyriešim (všetky) problémy rodiny a nie je to ani moja úloha.

Na komunikáciu s rodičmi si vyhradím dostatočne dlhý čas, využívam aj neformálnu komunikáciu s rodičmi si vyhradím dostatočne dlhý čas, využívam aj neformálnu komunikáciu, ktorá môže prispieť k odstráneniu bariér medzi rodinou a školou.

Požiadavky školy formulujem rodičom zrozumiteľne, stručne a trpezlivo vysvetľujem očakávania kladené na nich a na ich deti.

Ponúknem rodičom podporu, možnosť zapojenia sa do záujmových krúžkov, napríklad doučovanie, príprava aktivít na projektové vyučovanie, pomoc pri školských besedách, jarmoku atď.

Vyžadujem plnenie základných povinností dôsledne, spravodlivo a načas (pravidelná dochádzka žiaka do školy, ospravedlnenie v prípade meškania, domáca príprava).

Triedny učiteľ sprostredkuje na začiatku školského roka:

Informácie o školskom roku – kedy sú prázdniny, voľno, sviatky

Rozvrh hodín, kedy začína vyučovanie, kedy zvoní, koľko trvá vyučovací hodina

Zrozumiteľne vysvetlenie pravidiel ospravedlnenia sa v prípade meškania do školy, pravidiel, na základe ktorých môže dieťa školu opustiť.

Vysvetlenie skratiek predmetov a ich stručný obsah, čo sa na ktorom predmete žiaci učia

Pravidlá správania sa žiaka v škole a v okolí školy (stručne, zrozumiteľne, bez fráz).

Niektoré práva a povinnosti rodičov (postup školy v prípade neospravedlnených hodín, vysokého počtu vymeškaných hodín, spôsob ospravedlňovania).

Základné informácie o akciách usporiadaných školou, o záujmových krúžkoch.

Konzultačné hodiny triedneho učiteľa, školského špeciálneho pedagóga, psychológa a ďalších odborníkov.

Možnosť využitia počítačov v škole.

Informácie o stravovaní, školskom klube, možnosti dopravy do školy.

Riešenie konfliktov, podpora pozitívnej klímy

Predchádza alebo včas rieši konflikty, na podporu porozumenia riešenia vždy uvádza (zrozumiteľne a kultúrne/postojovo prispôsobené) argumenty, ktoré sa odrážajú aj v jeho vlastných názoroch a konaní. Berie do úvahy tzv. skryté kurikulum s dôrazom na vytváranie pozitívnej atmosféry a bezpečného prostredia v triede.

Hodnotenie žiakov

Pri hodnotení žiakov využíva nielen sumatívne, ale aj formatívne, kritériálne a autentické⁴ hodnotenie, pričom uplatňuje citlivý a výsostne nediskriminačný prístup. Uplatňuje rozmanité stratégie a formy hodnotenia celej triedy i individuálnych žiakov – diagnostickú, motivačnú, kontrolnú, didaktickú.

V rámci hodnotenia venuje pozornosť zisťovaniu stavu v oblasti vedomostí, zručností, schopností i postojov. Včas, cielene a intenzívne (s vyžívaním pomoci odborníkov) rieši vzdelávacie a výchovné problémy žiaka.

Prístup (empatický) voči kultúrnej rôznorodosti a iným kultúrnym tradíciám

Pozná a akceptuje kultúrne artefakty/špecifiká žiakov. Opiera sa o (spoznané) rôzne kultúrne tradície, zdôrazňuje prínosy rôznorodosti, podnecuje k vzájomnej úcte (žiakov v triede). Využíva v komunikácii so žiakmi a na vyučovaní materiály z rôznych kultúr – s dôrazom na kultúrne pozadie žiakov v triede.

Vyučovacie a učiace sa štýly

Pozná a rešpektuje individuálne potreby/možnosti a štýly učenia sa u žiakov a uplatňuje to pri vyučovaní i prístupe k žiakom. Na pomoc pri rozvíjaní vyšších kognitívnych funkcií u žiakov využíva metódy s využitím nekognitívnych zložiek osobnosti (predstavivosť, emocionálnosť...).

Otázky na sebareflexiu učiteľa v súvislosti s klímou v triede

Je klíma mojej triedy činiteľom vytvárajúcim neohrozené, podporujúce a podnetné prostredie pre prácu žiakov?

Pomáhajú žiakom moje pripomienky (najmä spätná väzba o ich prospechu) získať vedomie vlastnej hodnoty a rozvíjať vlastnú sebaúctu?

Sú učebné činnosti dostatočne podnetné a poskytujú reálnu príležitosť zažiť úspech?

Využívam v plnej miere vonkajšiu a vnútornú motiváciu žiakov?

Vyjadrujem svojím správaním kladné očakávania?

Dávam dostatočne najavo osobný záujem a starostlivosť o pokrok každého žiaka?

Sú moje vzťahy so žiakmi založené na vzájomnej úcte a komunikácii?

Je zvládanie a usporiadanie triedy v súlade s očakávaniami žiakov a aj s činnosťami, ktoré v učebni realizujú?

Beriem dostatočne do úvahy vplyv zloženia kolektívu triedy (napr. rozsah schopností žiakov, rozmanitosť ich sociálneho prostredia) v súvislosti so snahou podporiť v triede pozitívnu sociálnu klímu?

Výber metód výučby

Poznanie žiaka sa teda vytvára v sústavnom dialógu medzi tým, čo už vie a tým, čo je nové, čo objaví svojou vlastnou činnosťou a čo mu učiteľ sprostredkuje. Čím viac skúseností žiak získa, tým sú jeho predstavy o svete prepracovanejšie a dokáže ich lepšie uplatňovať v živote.

Na tomto základe si učiteľ uvedomuje, že učenie sa nezačína vstupom do školy a neobmedzuje sa na ňu a preto:

- vyberá vhodné pedagogické metódy a vytvára didaktické situácie podporujúce aktívnu interakciu žiaka s látkou a učivom, čím zefektívňuje proces učenia,
- hľadá u žiakov určité oporné body pre ďalšie učenie – čo žiak vie, aké postoje si osvojil, aké má skúsenosti z prostredia, v ktorom žije, čo prežíva v triede a mimo nej, zisťuje, aké sú jeho kapacity z hľadiska senzomotorického (zmyslové vnímanie, verbálna a neverbálna komunikácia, manipulačné zručnosti), kognitívneho (skúsenosti a znalosti školské a mimoškolské), z oblasti sociálne afektívnej (záujmy, túžby, priania, citový život, sociálne vzťahy).

Učenie riadené učiteľom

výklad učiva

kladenie otázok
cvičenie a príklady
ukážky
diskusie
kooperatívne skupiny
riadené objavovanie
dohody učiteľa so žiakmi
hranie rolí
projekty
výskumné aktivity žiakov
sebahodnotenie žiakov

Aktivizujúce metódy (aspekt interaktívny)

Voľba metód uskutočnená učiteľom ovplyvňuje, akým smerom bude orientovaná žiakova učebná činnosť, aké možnosti sa mu otvoria a naopak, aké budú pre neho dostupné.

Inkluzívny prístup vo vzdelávaní podporujú metódy, techniky a postupy, ktoré vedú vyučovanie tak, aby boli výchovno-vzdelávacie ciele dosahované najmä na základe vlastnej učebnej práce žiakov (aktivizujúce metódy a techniky).

Aktivizujúce metódy (aspekt interaktívny) tvoria:

- a) diskusné metódy,
- b) kooperatívne vyučovanie,
- c) prípadové metódy (vrátane situačnej metódy),
- d) hranie rolí (dramatizácia, inscenačné metódy),
- e) simulačné metódy,
- f) projektové metódy,
- g) metóda objavovania a riadeného objavovania,
- h) výskumné metódy
- i) didaktické hry.

Slovné metódy

1. monologické (rozprávanie, opisovanie, vysvetľovanie, výklad, prednáška)
2. dialogické (rozhovor, dialóg, diskusia)
3. metódy písomných prác (písomné cvičenia, kompozície)
4. metódy práce s učebnicami, knihami a textovým materiálom

Demonštračné metódy

1. pozorovanie predmetov a javov
2. predvádzanie (demonštrácia) predmetov, modelov, činností, pokusov
3. demonštrácia statických obrazov, schém
4. projekcia statická a dynamická

I. Praktické metódy

1. nácvik pohybových zručností
2. nácvik pracovných zručností (v dielňach, na pozemku)
3. laboratórne činnosti
4. grafické a výtvarné činnosti

II. Metódy z hľadiska aktivity a samostatnosti žiakov (aspekt psychologický)

1. metódy odovzdávania poznatkov
2. metódy samostatnej práce žiakov
3. metódy problémové, bádateľské a výskumné

III. Metódy z hľadiska fáz vo vyučovacom procese (procesuálny aspekt)

1. motivačné metódy
2. expozičné metódy
3. fixačné metódy
4. diagnostické metódy
5. aplikačné metódy

Smernica nadobúda účinnosť od 01.01.2025

Katarína Bezáková

riaditeľka MŠ

Prílohy

Príloha č. 1: Metóda skupinovej práce a kooperatívne vyučovanie

Metóda skupinovej práce a kooperatívneho vyučovania patrí medzi najefektívnejšie metódy ktoré podporujú sociálnu inklúziu v triede. Pre metódu skupinovej práce je charakteristická práca žiakov v skupinách (dvoj až šesťčlenných), ktoré vznikajú delením žiakov do skupín podľa vybraného pravidla na základe rôznych hľadísk, napríklad podľa záujmu, druhu činnosti, náročnosti úloh, náhodným alebo zámerným delením podľa nejakého pravidla, prípadne odčítaním. Práca v skupine zlepšuje priebeh učenia. Využíva sa často najmä vo fáze precvičovania a upevňovania poznatkov a zručností. Výučba sa prispôsobuje individuálnym potrebám a záujmom jednotlivých žiakov, čo je výhodou oproti frontálnemu vyučovaniu. Je to ďalšia príležitosť precvičovať a využívať spoločne prijaté pravidlá života triedy. Keď tieto pravidlá nezavedieme a nebudú dostatočne fungovať, nevytvorí sa vhodné učebné prostredie, napr. bude veľký hluk, žiaci nebudú do práce skupiny prispievať rovnomerne a pod.

Možné využitie metódy skupinovej práce:

Malé skupiny, v ktorých si žiaci môžu navzájom pomáhať, sa hodia najmä na učebné činnosti, pri ktorých sa žiaci učia jeden od druhého. Najčastejšie sú nasledujúce spôsoby:

jeden žiak prednesie v skupine krátky výklad, pomáha členom svojej skupiny, aby sa ho naučili a radí im (vhodné pre 2 až 4 členov v skupine),

žiaci si spoločne precvičujú (príp. opakujú) učivo alebo zručnosť a dávajú si navzájom spätnú väzbu (pre 2 členov v skupine),

každý učí každého v skupine podľa určitej postupnosti (pre 4 až 6 členov),

žiaci vytvoria spolu určitý produkt, napr. náučný plagát, prezentáciu, video, prostredníctvom ktorého vysvetlia nové učivo ďalším skupinám alebo, keď ide o opakovanie, preukážu osvojenie predchádzajúceho učiva.

10 osvedčených postupov pri skupinovej práci

Usporiadajte vhodne učebný priestor. Nie je vhodné sedenie v laviciach za sebou aj pri práci v dvojiciach je z hľadiska komunikácie žiakov a riadenia skupinovej práce vhodnejšie usporiadanie lavíc do „U“. Pracovné stoly pre štvorčlenné skupiny vzniknú z dvoch lavíc. Napríklad vznikne 5 stolov, ktoré sa uložia do podkovy tak, aby nik nesedel chrbtom k učiteľovi (očný kontakt), prípadne k žiakovi, ktorý bude z tejto pozície hovoriť.

Určite dostatočne jasne úlohu každej skupiny a jednotlivých členov v nej, čo znamená:

Formulovať úlohu jasne a úplne – slovné aj písomne (plagát, prezentácia, pracovný list, na interaktívnej tabuli a pod.),

vysvetliť jasne úlohu, dať čas na otázky, umožniť žiakom úlohu vlastnými slovami zreprodukovať pred začatím ich činnosti,

určiť čas na splnenie úlohy.

Vysvetlite, že všetci členovia skupiny sú spoločne zodpovední za splnenie celej úlohy a každý za splnenie svojej časti.

Pripravte stôl s pomôckami, kde bude chodiť len pomôckar každej skupiny, buď na základe pokynu, alebo keď to skupina potrebuje pre splnenie úlohy.

Používajte účinné postupy pre premiestňovanie z lavíc do skupín a opačne, ktoré predtým nacvičíte, napr. vytvorenie pracovného stola z dvoch lavíc – potichu, opatrne a čo najrýchlejšie.

Rozdeľte organizačné roly v skupine a vysvetliť, čo je ich úlohou:

Materská škola, Tribečská 2633/12, Topoľčany

organizátor/vedúci – „prerozpráva“ vlastnými slovami úlohu skupiny a ubezpečí sa, že jej všetci členovia rozumejú, usmerňuje rozdelenie úloh v skupine a postup práce, určuje tempo, navrhuje metódy práce, koordinuje prácu jednotlivých členov,

pomôckar – po zadaní (výbere) úlohy, prípadne inštrukcii učiteľa ide k „stolu pomôcok“ a zabezpečí potrebné pomôcky a prostriedky (papier, fixky, nožnice, encyklopédiu, CD, DVD, knihy, rozmnožené pracovné listy a pod.),

zapisovateľ–zapiše/zodpovedá za znenie finálneho výstupu úlohy (samozrejme podieľať sa môžu všetci členovia skupiny podľa typu úlohy),

hovorca–tlmočí názor skupiny, stav realizácie úlohy, kontaktuje sa s inými skupinami a pod.,

„sledovateľ“ času–sleduje účelné využitie času na úlohu a dodržiavanie časového limitu, prípadne efektívnosť práce skupiny, usmerňuje prácu tak, aby sa splnila v stanovenom časovom limite. Nemusia sa vždy využívať všetky roly, žiaci si môžu roly aj vyberať. Iný príklad pomenovania rolí približuje obrázok.

Sledujte činnosť skupín a poskytujte potrebné rady tak, aby ste nerobili prácu za žiakov, ktorá im bola pridelená. Je potrebné viesť žiakov k činnosti bez toho, aby sa učiteľ sám zapojil do riešenia.

Modelujte vlastným správaním pravidlá prijaté v triede, vedzte žiakov k tomu, aby pozorne/aktívne počúvali nielen vás, ale aj spolužiakov. Tiež aktívne počúvajte to, čo vám hovoria (uplatnite všetky zložky aktívneho počúvania).

Pri dlhotrvajúcich činnostiach, zadávajte dielčie úlohy, ku ktorým dávajte priebežne spätnú väzbu a oceňujte žiakov, aby ste udržali ich motiváciu. Pri poklese energie zaradte energizér na jej doplnenie, alebo naopak harmonizér na ukludnenie atmosféry.

Umožnite skupinám, aby po ukončení úlohy prezentovali výstupy podľa kritérií, ktoré dopredu určíte. Osvedčilo sa na udržanie pozornosti dať žiakom sledujúcim prezentáciu nejakú úlohu –sledovať a písomne zaznamenávať, či bola úloha splnená správne a úplne, zapísať si otázku a pod.

Príloha č. 2: BRAINSTORMING – BÚRKA MOZGOV

Brainstorming (BS) patrí medzi najznámejšie metódy a využíva sa ako burza nápadov. Jeho výhoda spočíva v tom, že je nenáročný na prípravu aj čas a dá sa použiť v rôznych situáciách – ako súčasť vyučovania, ale aj v mimovyučovacích aktivitách, na triednických hodinách, výletoch. Prínosný a ľahko aplikovateľný je v začiatkových fázach jednotlivých tém, keď učiteľ potrebuje v krátkom čase zistiť, aké poznatky žiaci o daných skutočnostiach majú, prípadne aké informácie im chýbajú.

Cieľom metódy je produkcia nových myšlienok, nápadov, ktoré nie sú nijako obmedzované a hodnotené a ktoré sa môžu vymykať stereotypom tradičného myslenia, zvykov a postojov. V prvej fáze sa nekomentujú ani nehodnotia. Žiaci sa tu učia tolerovať všetky názory ostatných, v druhej etape sa tieto názory hodnotia – podporujú alebo s nimi polemizujú. Dôrazne trváme na tom, aby žiadny názor nebol znevažovaný, ironizovaný a pod.

Podmienky pre realizáciu brainstormingu:

najlepšie je, keď je skupina čo najviac heterogénna, aby bola zaručená pestrosť nápadov, čiže žiakov nediferencujeme podľa žiadnych kritérií,

najvhodnejšie sú 12 až 15 členné skupiny, ale je možné použiť túto metódu aj vo veľkej celotriednej skupine,

je pripravený plagát na zaznamenávanie produkovaných nápadov alebo sa používa notebook a dataprojektor, interaktívna tabuľa,

klasické zapisovanie alebo nahrávanie na diktafón, natáčanie videokamerou.

Postup

Téma, problém je napísaný a umiestnený centrálnne, na flipcharte, plagáte, či premietaný dataprojektorom, na interaktívnej tabuli a pod. Všetkým musí byť zrozumiteľný, napr. Ako usporiadať triedu, aby sa v nej všetkým dobre učilo?

Učiteľ vysvetlí spôsob práce – každý hovorí, čo ho v súvislosti s otázkou napadne voľne a bez obáv, nápady sa v prvom kole nehodnotia, (zosmiešňovanie nie je prípustné), vždy hovorí len jeden. Žiaci pracujú samostatne, vyjadrujú sa postupne tak, ako sa im informácie, nápady, návrhy, postupy vynárajú v mysli.

Odpovede sa zapisujú (je určený zapisovateľ, prípadne túto úlohu plní učiteľ). Tento spôsob poskytuje aj pomalším žiakom čas na premyslenie.

Na začiatku učiteľ modeluje postup aj sám, povzbudzuje žiakov, vytvára príjemnú pracovnú atmosféru, nehodnotí kvalitu príspevkov, ani zapojenosť žiakov.

Keď je nápadov dostatok, uskutoční sa výber nápadov podľa určitého kritéria (zhlukujú sa), pričom sa postupuje citlivo, aby sa žiaci neskôr neobávali vyjadriť. Učiteľ sa snaží postupovať vecne, napr.: Čo si myslíte o vytvorení oddychového kútika s knihami a hrami? Mohli by sme mať taký kútik? Kedy by sme ho využívali? Aké pravidlá by tam platili, aby sme sa miesto učenia stále nehrali? Alebo: A čo nápad umiestniť vzadu v triede lezeckú stenu? Bolo by to zaujímavé, ale bolo by to aj bezpečné? Koľko finančných prostriedkov je na takú stenu potrebných? Výsledkom je návrh usporiadania triedy, ktorý je realizovateľný.

Príloha č. 3: BRAINWRITING

BRAINWRITING (BW) je písomná obdoba brainstormingu, rozdiel je v tom, že nápady sa nehovoria, ale píšú. Je to vhodná metóda v prípade, keď sa žiaci prekrikujú a chceme ich utíšiť alebo pri veľkých skupinách, prípadne keď žiaci majú obavy, psychické zábrany sa vyjadrovať pred celou triedou. Najjednoduchšie je písanie nápadov na lístky (post-it), ktoré sa priebežne alebo koordinovane po skupinách prilepia na plagát s otázkou či problémom. Postupujeme podobne ako pri brainstormingu.

Námety na variácie brainwritingu

Námet 1:

Každý žiak má papier, na ktorý môže v určitom čase napísať, napr. najviac tri nápady, potom papier na znamenie posunie dohodnutým smerom ďalej a pokračuje na papieri od spolužiaka.

Námet 2:

Rozdelíme žiakov na skupiny po štyroch, ktorí sedia spolu. Každá skupina dostane papier A3, alebo až A2, ktorý je poskladaný na spôsob harmoniky. Členovia skupiny postupne píšú odpovede na jeden riadok „harmoniky“, ktorý ohnú tak, aby ho ostatní nevideli. Papier si posúvajú v smere hodinových ručičiek viac kôl, kým ešte majú čo písať. Potom sa nápady v skupinách prečítajú a uskutoční sa výber. Pri spracovávaní sa môže spočítavať aj početnosť opakovania niektorých nápadov, autori môžu byť vyzvaní, aby niektoré svoje nápady vysvetlili a pod. (Bagalová, 2010, upravené).

Pravidlá pre obe metódy:

Zákaz kritiky

Je vylúčená akákoľvek kritika a komentáre.

Kvantita vyvoláva kvalitu

Každý žiak a v neskoršej fáze všetci žiaci spoločne sa usilujú vyprodukovať čo najviac asociácií. V prípade dochádzania nápadov učiteľ zaradí prestávku (napr. energizér). Platí zásada, že najlepšie asociácie sa objavujú spravidla až ku koncu.

Vzájomná inšpirácia

Toto pravidlo vychádza zo synergického efektu, ak ľudia pracujú spoločne, navzájom sa inšpirujú, podporujú, rozvíjajú myšlienky ostatných – teda vyprodukujú viac, ako keby pracovali individuálne.

Príloha č. 4: Aktivita párové čítanie

Postup:

Celý text sa rozdelí na toľko častí, koľko je vytvorených štvorčlenných skupín.

Každá skupina dostane svoju časť textu. Text sa rozdelí na 2 polovice.

Štyria členovia skupiny sa rozdelia na dva páry, každý člen páru zastáva dve odlišné roly (1. spravodajca, 2. respondent), ktoré si navzájom v priebehu čítania vymenia.

Prvá rola: úlohou spravodajcu je pozorne prečítať rovnaký úsek textu a pripraviť jeho súhrn.

Po skončení čítania prerozprávať text vlastnými slovami svojmu spolužiakovi v dvojici, ktorý plní úlohu respondenta.

Druhá rola: - úlohou respondenta je prečítať rovnaký úsek textu ako spravodajca a potom pozorne počúvať, ako text prerozpráva. Ak spravodajca skončí, respondent mu kladie otázky, ktoré mu pomôžu objasniť obsah textu.

Po prečítaní druhej časti textu si úlohy vymenia.

Každá dvojica pripraví prezentáciu (na hárku papiera, na počítači a pod.) zo svojej časti.

Príloha č. 5: Mentálne mapovanie

Mentálne (pojmové mapy, mapy mysle) mapy sú vynikajúcim nástrojom na zmysluplné učenie. Mentálne mapy graficky znázorňujú vzájomné vzťahy myšlienok či pojmov, a tak si ich žiaci ľahšie zapamätajú.

Tvorba myšlienkových máp je veľmi dobrou metódou pre skupinovú kooperáciu. Mentálne mapy svojou podstatou zamestnávajú pravú aj ľavú hemisféru, pretože sa v nich uplatňuje zobrazenie a predstavivosť v kombinácii so slovami, číslami a logikou.

Mentálne mapy sú aj nástrojom tvorivé ho myslenia. Dôležitý pri práci s mentálnou mapou je nie len výsledok, ale aj proces jej tvorby. Dá sa použiť vo dvojici, väčšej skupine, ale aj v celej triede, vhodná aj pre individuálnu prácu. Pojmová mapa (mentálna mapa, mapa mysle) sa dá využiť v akomkoľvek predmete, ale aj pri riešení problémových úloh a situácií.

Pojmová mapa graficky pozostáva z usporiadaných oválov alebo rámečkov, trojuholníkov a pod., ktoré sú spájané čiarami alebo šípkami. Význam im dodávajú slovné informácie, ktoré sú umiestnené tak, že vytvárajú štruktúru vzťahov medzi pojmi.

Používa sa na:

motiváciu a uvedenie novej látky, ktorú sa žiaci budú učiť,

spracovanie prečítaného textu, žiaci po prečítaní textu zaznačia hlavné pojmy do pojmovej mapy, hľadajú súvislosti medzi pojmi v texte,

sumarizovanie informácií, napr. aj výsledkov brainstormingu,

riešenie problémov,

hodnotenie vedomostí žiakov.

Postup:

Pomôckar každej skupiny vezme zo stola s pomôckami hárok papiera, farebné fixky a lepiacu pásku.

Skupinu tvorí 4 až 5 členov, odporúča sa rozdelenie rolí, napr. hovorca, zapisovateľ, pracovník s informáciami, pozorovateľ. Skupiny majú byť rovnakú úlohu, alebo učiteľ rozdelí úlohy tak, aby na seba logicky nadväzovali. Počas práce skupiny medzi sebou nekomunikujú.

Učiteľ vysvetlí žiakom podstatu tvorby mentálnej mapy, ukáže príklad postupu k vybranej téme a žiaci sa spolu s ním podieľajú na tvorbe mapy mysle.

Tému alebo problém, ktorý majú žiaci zmapovať, učiteľ prispôsobuje kognitívnym schopnostiam žiakov, začína od najjednoduchších štruktúr, vychádza zo skúseností žiakov. Postupne vyberá náročnejšie témy, problémy.

Určí tiež dĺžku pracovného času, napr. 15– 20 minút.

Žiaci samostatne v skupinách pracujú, znázorňujú dôležité pojmy alebo svoje názory a ich súvislosti, vyznačujú väzby a hierarchické vzťahy medzi pojmi. Postupujú pri tom tak, že jeden žiak zo skupiny začína zapisovať na papier možné riešenie (mapovať problém), ďalší sa pridávajú (môžu postupovať napr. v smere pohybu hodinových ručičiek), navzájom sa inšpirujú. Mapu súčasne dopĺňujú a rozvíjajú. Práca trvá dovtedy, kým nevyčerpajú všetky nápady.

Po určitom čase samostatnej práce učiteľ usmerňuje prácu žiakov na dosiahnutie cieľa, vysvetľuje prípadné nepresnosti, udržiava pracovné tempo tak, že komunikuje s každou skupinou samostatne podľa jej potrieb.

Na záver skupiny prezentujú svoje myšlienkové mapy, skupiny vysvetľujú, prečo použili toto usporiadanie, mapy sa môžu porovnávať (myšlienky sa môžu opakovať alebo sa prezentujú len tie, ktoré ešte nezazneli).

Učiteľ vo funkcii pozorovateľa a facilitátora procesu zhodnotí prácu a ocení skupiny, žiaci sa oceňujú aj navzájom.

Myšlienkové mapy sa ďalej používajú, napr. ako učebné pomôcky, žiaci spolu vytvoria celotriednu mapu riešenia problému, atď.

Príloha č. 6: Metóda hrania rolí

Inscenačné metódy (metódy hrania rolí) – pri týchto metódach ide o simuláciu stanovených situácií, keď sa riešenie realizuje prostredníctvom hrania rolí. Žiaci musia pochopiť podstatu inscenácie aj charakter jednotlivých postáv. Hranie rolí pomáha žiakovi vyjadriť vlastné osobné postoje a myšlienky a v prípade slobodnej možnosti výberu či výmeny roly so spolužiakom dochádza u väčšiny žiakov k identifikovaniu sa

s danou rolou. Rolové hry odrážajú rôzne uhly pohľadov na určitú situáciu alebo problém. Ide o simuláciu situácií alebo procesov, ktoré sa stali alebo sa môžu prihodiť. V záverečnej reflexii sa všetci spoločne alebo v jednotlivých skupinách porozprávajú o možných riešeniach nastolených problémov, o pocitoch, ktoré mali počas hrania rolí. Môže sa použiť v rámci všetkých predmetov, v prierezovej téme osobná a sociálna

výchova aj na nácvik životných a praktických zručností.

Postup:

Žiaci sú rozdelení do pracovných skupín.

Pokiaľ je potrebné pripraviť pracovný scenár, pracujú na tejto úlohe všetci členovia skupiny.

Scenár môže byť aj dopredu pripravený alebo žiaci majú na výber len stručný náčrt určitých situácií, skupiny sa s ním oboznámia. Následne učiteľ prideli žiakovi konkrétne roly (prípadne si žiaci vyberajú sami). Následne vysvetlí priebeh nacvičenia vybranej situácie a stanoví čas na jej zahratie (dĺžka jednotlivých scénok je závislá na charaktere zadanej roly).

Materská škola, Tribečská 2633/12, Topoľčany

Každý žiak sa v skupine zoznámi so svojou rolou, skupina vymyslí spôsob, akým scénu predvedie, dohodne sa na postupe, pripraví sa na aktivitu.

Skupiny prehrávajú jednotlivé scény postupne celej triede.

Po zahratí scénok žiaci vysvetlia a zdôvodnia svoj prístup ku stvárneniu rolí. Prípadne vyjadria svoje pocity z jednotlivých postáv a ich správania, zhodnotia náročnosť jednotlivých rolí a z toho vyplývajúcich úloh. Zároveň pozorovatelia (ostatní žiaci vo funkcii divákov) vyhodnotia dôveryhodnosť stvárnenia jednotlivých postáv.

Na záver učiteľ vyhodnotí správnosť stvárnenia zadaných rolí (pokiaľ to dovoľí charakter úloh), zopakuje a zhrnie príslušnú teóriu, zhodnotí výsledok práce skupín, doplní ďalšie informácie, prípadne vysvetlí žiakom význam zaradenia niektorých zadaných situácií.

Postup učiteľ prispôsobuje podľa potrieb žiakov, začína jednoduchými situačnými scénkami.

Príloha č. 7: Metódy rozvíjajúce čitateľské a pisateľské zručnosti

Efektívnymi metódami, ktoré sa osvedčili v praxi rozvíjania čitateľských zručností, sú okrem metódy INSERT aj nasledujúce metódy a postupy²⁴:

každodenné hlasné čítanie učiteľa, tiché a hlasné čítanie žiakov,

dramatizácia prečítaného textu a rozbor konania literárnych postáv,

spojenie čítania a inými činnosťami (napr. kreslením, konštruovaním vecí a pod.),

striedanie rolí, napr. žiaci v role učiteľa,

výber atraktívnych textov (napr. vtipný text),

návštevy knižníc,

Príloha č. 8: Projektová metóda a tvorba aplikačných úloh

Projekty sú interdisciplinárne, umožňujú celistvé poznávanie. Existujú viaceré hľadiská, na základe ktorých sú projekty klasifikované.

Z hľadiska účelu:

problémové – cieľom je vyriešiť nejaký problém,

konštruktívne – vytvoriť niečo nové,

hodnotiace – skúmať nejaký problém, predmety, porovnávať, robiť závery,

precvičovanie – trénovať nejaké spôsobilosti a zručnosti.

Z hľadiska miesta:

školské,

triedne,

ročníkové,

domáce alebo kombinované.

Z hľadiska dĺžky trvania:

krátkodobé – jeden vyučovací blok, dva bloky (4. hod.), tematický deň,

strednodobé – napr. týždeň

dlhodobé – napr. polročné, celoročné, celoročná téma v integrovanom tematickom vyučovaní.

Z hľadiska zapojenia žiakov:

individuálne – samostatná práca žiaka,

kolektívne – skupinové triedne ročníkové, medzироčnikové, celoškolské,

kombinované

Z hľadiska navrhovateľa projektu:

spontánny – vyrástol z potrieb a záujmov žiakov, navrhli ho,

umelý – pripravený učiteľom,

reálny – využije sa konkrétna životná situácia,

kombinovaný – žiaci a učitelia ho navrhli spoločne

Zásady tvorby aplikačných úloh

Aplikačná úloha je mostom k zvládnutiu kľúčového učiva. Má byť:

užitočná,

tvorivá,

emotívna.

Aplikačné úlohy predstavujú hlavný nástroj uplatnenia možnosti výberu v triede. Žiaci ich môžu realizovať individuálne alebo v skupine. Učiteľ stanovuje, ktoré aplikačné úlohy sú pre všetkých povinné a ktoré sú výberové. Povinnú úlohu vyberá na základe svojho uváženia, podľa cieľa vyučovacej hodiny/bloku (čo chce, aby si precvičili všetci žiaci). Tento postup zamedzí tomu, aby si žiaci vyberali vždy úlohu na ten istý typ inteligencie a iné nerozvíjali.

Výberové aplikačné úlohy si žiaci vyberajú podľa vlastného preferovaného spôsobu učenia. Žiaci si zvyčajne vyberajú zo štyroch až ôsmich úloh.

Pri písaní aplikačných úloh:

úloha začína slovesom (osvedčilo sa použiť slovesá z jednotlivých úrovní Bloomovej taxonómie), očakávaná činnosť žiaka sa často zvýrazní podčiarknutím slovesa,

každá úloha sa vzťahuje ku konkrétnemu kľúčovému učivu,

úloha má byť formulovaná jasne, konkrétne a špecificky.

Po vypracovaní aplikačných úloh nasleduje prezentácia, vyživa sa individuálna aj skupinová prezentácia so spätnou väzbou na jej vypracovanie, ktorú poskytnú žiaci a učiteľ.

Prezentáciu ukončuje sebareflexia, reflexia a oceňovanie.

Príloha č. 9: Zážitkové metódy

Učenie zážitkom, na základe osobnej skúsenosti, emočného prežívania situácie je založené na osobnej aktivite žiaka, pričom je najdôležitejší zážitok, ktorý vzniká pri aktívnom riešení najrozličnejších úloh, reálnych aj modelových. Následnou reflexiou (zhodnotením a zovšeobecnením) väčšinou usmerňovanou učiteľom sa zážitok transformuje do podoby skúsenosti, ktorá je využiteľná v praxi. Úlohou učiteľa je ponúknuť problém a motivovať žiaka k tomu, aby ho na základe vlastných skúseností vyriešil, splnil. Úloha môže byť individuálna, často sa však týka skupiny žiakov. Okrem odborných vedomostí a zručností sú najmä v druhom prípade dôležité aj sociálne zručnosti, schopnosť interakcie a spolupráce.

Počas riešenia úloh je učiteľ pozorovateľom. Po splnení úloh usmerňuje reflexiu. Cílenými otázkami žiakov nabáda, aby rozmyšľali nielen nad výsledkom svojej práce, ale aj nad procesom – cestami, ktorými sa k výsledku dopracovali. Žiaci si pripomenú priebeh akcie, posúdia, čo bolo v ich práci efektívne, čo bude vhodné v budúcnosti zmeniť. Skúsenosť oboch zúčastnených strán – žiakov aj učiteľa vzniká vyváženou spoluprácou, ich vzťah je partnerský, žiaci preberajú značnú časť zodpovednosti za učenie. Zážitkové metódy sa delia na tri skupina:

Zážitkové aktivity,

Aktivity využívajúce umenie,

Športové aktivity.

Príloha č. 10: Skúsenostné metódy

Spájajú emocionálne prežívanie a vedomé kognitívne spracovanie diania. Ide o zámerné učenie sa v reálnych situáciách, pri ktorom sa spája aktuálny zážitok s predchádzajúcimi skúsenosťami, so zameraním na využitie poznatkov v budúcnosti. Dôraz sa kladie nielen na dosiahnutie výsledkov, ale aj na proces. Úlohy môžu byť individuálne alebo skupinové. Okrem odborných vedomostí a zručností sa rozvíjajú aj sociálne zručnosti, schopnosť interakcie a spolupráce. Medzi skúsenostné metódy patria: učenie sa praktickou činnosťou, hranie rolí, simulácie, experimentovanie s okolím, samoučiace sa skupiny, diskusia.

Príloha č. 11: Participatívne metódy

Využívajú prirodzené potreby každého človeka komunikovať s inými ľuďmi, spolupracovať, byť v súčinnosti, v kontexte s problematikou a tak sa učiť. Využíva sa najmä dialóg a diskusia, situačné či prípadové metódy, inscenačné metódy, brainstormingové metódy.

Príloha č. 12: Didaktické hry

Hru je možné definovať ako súbor seberealizačných aktivít jednotlivca alebo skupín, ktoré sú určené dohodnutými záväznými pravidlami. Hru vyberá učiteľ s konkrétnym výchovným alebo vzdelávacím cieľom a je potrebné, aby ju dopredu metodicky pripravil. Hra má svoje pravidlá, riadi ju učiteľ a po jej ukončení je nutné vyhodnotenie, zhrnutie a reflexia.

Didaktické hry je vhodné používať na všetkých vyučovacích predmetoch a v rôznych prostrediach (trieda, ihrisko, príroda) bez toho, aby pôsobili rušivo. Vhodné sú najmä vo fáze motivácie, opakovania a precvičovania učiva. Predstavujú silný motivačný stimul a rozvíjajú tvorivosť žiakov.